

تحلیل عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد مددکاران ترویجی از دیدگاه کشاورزان بخش مرکزی شهرستان زهک

حبیبه نظامدوست^{۱*}، مسعود برادران^۲، منصور غنیان^۳

۱، دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

۲، ۳، عضو هیئت علمی گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

(تاریخ دریافت: ۹۳/۴/۲۹ - تاریخ تصویب: ۹۴/۳/۱۳)

چکیده

ا توجه به اهمیت مددکاران ترویجی به عنوان رابط بین کشاورزان و کارشناسان، و نقش مؤثر آنها در انتقال دانش و فناوری به کشاورزان با هدف دستیابی به یک نظام کشاورزی پایدار هدف اصلی این پژوهش تحلیل عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد مددکاران ترویجی از دیدگاه کشاورزان بخش مرکزی شهرستان زهک است. این تحقیق به روش توصیفی به انجام رسیده است. جامعه آماری این تحقیق را کشاورزان بخش مرکزی شهرستان زهک تشکیل دادند (۳۵۷ نفر) که بر اساس جدول کرجسی و مورگان، ۱۷۴ نفر از آنان از طریق روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزار اصلی پژوهش برای جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه‌ای بود که روایی آن بر پایه‌ی نظر جمعی از اعضای هیأت علمی دانشگاه رامین تأیید شد. برای تعیین پایایی، پیش‌آزمون صورت گرفت که مقدار آلفای کرونباخ محاسبه شده برای مقیاس اصلی پرسشنامه شامل عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد مددکاران ترویجی برابر با ۰/۹۵ بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS20 انجام گرفت. نتایج حاصل از تحلیل عاملی نشان داد که عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد مددکاران ترویجی از دیدگاه کشاورزان مورد بررسی در سه عامل مشاوره‌ای - حمایتی، زیرساختی - تکنولوژیکی و آموزشی - ارتباطی قرار می‌گیرند که در مجموع ۶۶/۸۵۵ درصد از واریانس کل عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد مددکاران ترویجی را تبیین می‌کنند.

واژه‌های کلیدی: عملکرد، مددکاران ترویجی، کشاورزان، شهرستان زهک.

مقدمه

امروزه دستیابی به یک نظام کشاورزی پایدار، یکی از سیاست‌های مهم بخش کشاورزی کشورهاست. به‌طور منطقی، هنگامی بخش کشاورزی در جهت پایداری حرکت خواهد کرد که تمامی کشاورزان و واحدهای تولیدی این بخش روند فعالیت‌های خویش را در جهت اصول پایداری قرار دهند. در راستای دستیابی به این هدف، می‌باید نظام‌های ترویجی فعال در بخش کشاورزی

با ارائه خدمات آموزشی به ارتقای دانش کشاورزان در زمینه کشاورزی پایدار مبادرت نمایند (Hayati & Karami, 1997). در این راستا، مددکاران ترویجی می‌توانند به صورت محلی، فناوری مناسب و فنون مدیریتی را که کشاورزان را قادر به انطباق نسبت به تغییرات آب و هوایی و همچنین، مقاومت در برابر خشکسالی می‌کند، در اختیار آنها قرار دهند (Davis, 2009).

از یک سو عبارتند از: شناسایی و تلاش برای حل مسایل و مشکلات حوزه فعالیت توسط مددکار، مشارکت او در فعالیت‌های آموزشی- ترویجی و شناسایی و معرفی مولدین روستایی شایسته و از سوی دیگر، متأثر است از وجود کتابخانه در روستا، وضعیت اقتصادی مددکار، شغل او، سابقه فعالیت مددکاری‌اش و انجام فعالیت‌های گروهی در روستا می‌باشد. (Mirakzadeh, et al., 2008) در پژوهش خود نشان دادند که شش عامل زیرساختی، تکنولوژی، ارتباطی، مشاوره‌ای- حمایتی، سازماندهی- نظارتی و آموزشی در مجموع ۷۴-۷۸ درصد از واریانس کل، عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد را تبیین کرده‌اند. Ifenkwe (2012) در تحقیق خود به این نتیجه رسید که انجام آموزش‌های مجدد نه تنها در بخش فنی کشاورزی، بلکه در زمینه تکنیک‌های روانشناسی و ارتباطات آموزشی برای مددکاران ترویج، از جمله عوامل مؤثر در بهبود عملکرد مددکاران ترویج در انجام فعالیت‌های ترویجی است. در نتیجه‌گیری کلی مطالعه دیگری در نیجریه نشان داده شد که عوامل سازمانی از جمله عواملی است که می‌تواند عملکرد مددکاران ترویج را تحت تأثیر قرار دهد (Ejiogu-Okereke & Onu, 2007). در بررسی دیگری Thach et al. (2007) ویژگی‌های فردی مانند مهارت‌های اجتماعی، مهارت اجرای برنامه، انگیزه و مهارت برنامه‌ریزی را در بهبود عملکرد مددکاران ترویج مهم دانسته‌اند. نتایج حاصل از پژوهش انجام شده در ویتنام نشان داده است که حفظ و توسعه مهارت‌های مددکاران ترویج از جمله مواردی است که توانایی آنان را در پاسخگویی و ارزیابی نیازهای مخاطبان خود افزایش می‌دهد و باعث می‌شود مخاطبان اطلاعات بیشتر و دقیق‌تری را متناسب با نیاز خود دریافت کنند (Terry & Israel, 2004).

Onu et al. (2005) دریافتند که سه عامل مهم روابط بین فردی، سیاست‌های سازمانی و وضعیت خدمات، بهبود عملکرد مددکاران ترویج را تضمین می‌کند. با در نظر گرفتن موارد بررسی شده در تحقیقات فوق، می‌توان عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد مددکاران ترویج را در چهار زمینه حمایتی- مشاوره‌ای، زیرساختی تکنولوژیکی، سازماندهی- نظارتی، آموزشی- ارتباطی دسته‌بندی کرد که در این تحقیق به عنوان چهارچوب مفهومی دنبال می‌شود. تحقیق حاضر با هدف کلی تحلیل عوامل مؤثر بر

مددکاران ترویج، مشعل‌دار توسعه کشاورزی و کلید تحقق اهداف و راهبردهای توسعه می‌باشند که بدون آن‌ها تلاش در جهت رسیدن به توسعه تلاشی بیهوده، بی‌ارزش و در جهت اتلاف سایر عوامل، منافع بالقوه و بالفعل در دسترس انسان‌ها می‌باشد (Moshfegh & Jamshidi, 2004). از این رو، اهمیت نقش رهبری مددکاران ترویج با در نظر گرفتن شباهت بین رهبر و مخاطبان به عنوان یک قابلیت اصلی برای انجام فعالیت‌های ترویج به ویژه برای گروه‌های مختلف زنان و مردان روستایی لازم و ضروری می‌باشد (Karami & Ismail, 2012). مددکاران ترویج متخصصان محلی هستند که همکاری خود را با کشاورزان از طریق ارائه اطلاعات فنی و برنامه‌های آموزشی مؤثر افزایش می‌دهند (Rutledge-Connelly et al., 2006). در واقع دانش گسترده از تمامی جنبه‌ها یعنی کشاورزی، منابع طبیعی، توسعه جامعه، اقتصاد خانواده و یا اشتغال را به روستاییان ارائه می‌دهند (Zafarullah-khan et al., 2011). از این رو، نقش مهمی در ارائه خدمات ترویج در جامعه روستایی ایفا می‌کنند (Rudd et al., 2002). با توجه به این مطالب، پرسش اصلی تحقیق حاضر این می‌باشد که مهم‌ترین عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد مددکاران ترویج کدام‌اند؟

بررسی‌ها حاکی از وجود پژوهش‌های فراوان در زمینه اهمیت بهبود فعالیت‌ها و کارکردهای مددکار ترویج در جهت اجرای بهتر طرح‌های توسعه‌ای و فعالیت‌های آموزشی- ترویجی در سطح روستا و همچنین، عوامل مؤثر بر عملکرد از ابعاد گوناگون است که در این بخش، با توجه به محدوده‌ی موضوعی تحقیق حاضر، به مرور برخی از آن‌ها پرداخته شده است. Abdolmaleky & Chizari (2010) در پژوهشی به شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر موفقیت برنامه‌های ترویج در مدیریت پایدار منابع طبیعی پرداخته‌اند. بر اساس نتایج این تحقیق، عامل حمایتی و مشاوره‌ای به عنوان اولین عامل در موفقیت برنامه‌های ترویج در مورد مدیریت پایدار منابع طبیعی می‌باشد. در همین زمینه، نتایج یافته‌های Azizi & Kamali (2011) نیز نشان داده که عامل حمایتی به عنوان مهم‌ترین عامل در بهبود نقش و عملکرد تسهیلگران روستایی مؤثر می‌باشد. در تحقیق دیگری Amini et al. (2009) دریافتند که عوامل تأثیرگذار بر موفقیت مددکاران ترویج

ی محقق ساخت بود که با بررسی منابع و پژوهش‌های مختلف و با در نظر گرفتن اهداف و پرسش اصلی تحقیق تدوین شد. این پرسشنامه شامل دو بخش مشخصه‌های فردی و حرفه‌ای پاسخگویان و عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد مددکاران ترویجی بود. برای اطمینان از روایی ابزار تحقیق از تکنیک روایی محتوا استفاده شد و به این منظور، پرسشنامه در اختیار اعضای هیأت علمی رشته ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه رامین قرار داده شد و نظرات ایشان در پرسشنامه اعمال گردید. جهت برآورد پایایی پرسشنامه پیش آزمون صورت گرفت و تعداد ۳۰ پرسشنامه در بین کشاورزان ساکن در منطقه بنجار در شهرستان زابل خارج از نمونه‌ی اصلی مطالعه، بر حسب تصادف توزیع گردید که آزمون الفای کرونباخ محاسبه شده برای مقیاس اصلی پرسشنامه شامل عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد مددکاران ترویجی حدود ۰/۹۵ به دست آمد که نشانگر پایایی قابل قبول ابزار تحقیق بود. داده‌های به دست آمده با استفاده از نرم افزار آماری Spss20 تجزیه و تحلیل شدند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. در بخش توصیفی از درصد، میانگین، ضریب تغییرات و در بخش آمار استنباطی از تحلیل عاملی استفاده شد.

نتایج و بحث

۷۴/۷ درصد پاسخگویان مرد و ۲۴/۷ درصد زن بودند که میانگین سنی آنان ۴۶/۱۳ سال (با انحراف معیار ۱۴/۲۶) و در طیف ۲۰ تا ۸۳ سال قرار داشتند. متوسط تعداد دفعات ملاقات کاری ماهیانه کشاورزان با مددکاران ترویجی یک بار در ماه بود. میانگین سابقه کار کشاورزی ۲۱ سال و از نظر شغل اصلی، ۶۳/۲ درصد از پاسخگویان به کشاورزی اشتغال داشتند.

رتبه‌بندی متغیرهای مؤثر بر بهبود عملکرد مددکاران ترویجی از دیدگاه کشاورزان

نتایج حاصل از رتبه‌بندی متغیرهای مؤثر بر بهبود عملکرد مددکاران ترویجی از دیدگاه کشاورزان در جدول (۱) آورده شده است. با توجه به نتایج، گویه‌های "میزان اعتماد به توصیه‌های ترویجی آرایه شده توسط مددکاران ترویجی" و "میزان آگاهی مددکاران ترویجی از طرح‌های دولتی در محیط روستا" بالاترین رتبه و گویه‌های "رعایت

بهبود عملکرد مددکاران ترویجی از دیدگاه کشاورزان بخش مرکزی شهرستان زهک انجام پذیرفت تا از طریق بررسی و شناخت عوامل تأثیرگذار بر بهبود عملکرد مددکاران ترویجی، زمینه‌ی لازم برای افزایش دانش، تخصص و مهارت‌های آنان را در جهت اجرای بهتر برنامه‌های ترویجی در جامعه روستایی مهیا گردد و به این ترتیب موجبات دستیابی به یک نظام ترویج کارآمد و پایدارتر را فراهم آورد. با توجه به این هدف کلی، هدف‌های اختصاصی زیر مد نظر قرار گرفتند:

- شناسایی ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای کشاورزان بخش مرکزی شهرستان زهک؛
- رتبه‌بندی متغیرهای مؤثر بر بهبود عملکرد مددکاران ترویجی از دیدگاه کشاورزان بخش مرکزی شهرستان زهک؛
- تحلیل عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد مددکاران ترویجی، از دیدگاه کشاورزان بخش مرکزی شهرستان زهک.

مواد و روش‌ها

پارادایم کلی تحقیق حاضر، کمی است. با توجه به مسأله تحقیق، که به دنبال تدوین عواملی است که بر بهبود عملکرد مددکاران ترویجی تأثیرگذار است، بر اساس فن پیمایش به انجام رسیده است. و در بین این دسته از تحقیقات از روش توصیفی برخوردار است. از آنجا که انتظار می‌رود نتایج تحقیق مورد توجه و استفاده برنامه‌ریزان جهاد کشاورزی قرار گیرد، از نظر هدف، کاربردی است. این تحقیق محدود به روستاهایی است که فعالیت‌های مددکاران ترویجی به گونه‌ای گسترده انجام می‌شود. جامعه آماری این پژوهش را کشاورزان چهار روستای (امیرنظام، یادگار، سیدخان، عطامحمد) بخش مرکزی شهرستان زهک تشکیل داد. با توجه به آمار به-دست آمده از مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان زهک، تعداد ۳۵۷ کشاورز در این چهار روستا فعالیت می‌نمودند. حجم نمونه با استفاده از جدول کرجسی و مورگان ۱۷۴ نفر تعیین گردید و روش نمونه‌گیری تصادفی ساده بوده است. انتخاب این روش نمونه‌گیری به این دلیل بوده که تعداد افراد جامعه و اسامی آنها یا به اصطلاح چهارچوب نمونه‌گیری در این تحقیق لحاظ شده و هدف دستیابی به تعمیم پذیری بالا است. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه‌ها

زمان مناسب ارایه آموزش " و "استفاده از رسانه‌های کمک آموزشی هنگام آموزش دهی به کشاورزان" پایین‌ترین رتبه‌ها را به خود اختصاص دادند. از آنجا که مددکاران ترویج به عنوان بازوهای اجرایی عاملین ترویج در میدان عمل انجام وظیفه می‌کنند، لذا میزان اعتماد به توصیه‌های ترویجی ارایه شده و همچنین، آگاهی آنان از طرح‌های دولتی در محیط روستا از مهم‌ترین متغیرهای مؤثر بر بهبود عملکرد آنان ذکر شده است.

جدول ۱- رتبه‌بندی متغیرهای مؤثر بر بهبود عملکرد مددکاران ترویج از دیدگاه کشاورزان

رتبه	ضریب	انحراف	میانگین*	متغیرهای
بندی	تغییرات	معیار		
۱	۰/۵۱۴	۳/۲۱	۶/۲۴	میزان اعتماد کشاورزان به توصیه‌های ترویجی ارائه شده توسط مددکاران ترویج
۲	۰/۵۴۸	۳/۳۰	۶/۰۲	میزان آگاهی مددکاران ترویج از طرح‌های دولتی در محیط روستا
۳	۰/۵۵۱	۳/۲۹	۵/۹۷	میزان تناسب خدمات ترویجی ارائه شده، مددکاران ترویج با فصل کاشت، داشت و برداشت محصولات
۴	۰/۵۸۴	۳/۳۲	۵/۶۸	تشخیص کشاورزان داوطلب به منظور کمک در اجرای برنامه‌های توسعه‌ای در سطح روستا
۵	۰/۵۹۲	۳/۳۱	۵/۵۹	تناسب خدمات ترویجی ارائه شده توسط مددکاران ترویج با نیازهای کشاورزان
۶	۰/۶۰۷	۳/۲۶	۵/۳۷	استفاده مددکاران ترویج از نهادهای مشورتی مانند اداره ترویج شهرستان به منظور بهبود خدمات ترویجی
۷	۰/۶۰۹	۳/۱۲	۵/۱۲	تنوع پیام‌های ترویجی ارائه شده از سوی مددکاران ترویج با موضوعات متنوع در رابطه با فعالیت‌های کشاورزی
۸	۰/۶۱۱	۳/۴۴	۵/۶۳	انتقال اطلاعات، بینش‌ها و مهارت‌های کسب شده توسط مددکاران ترویج در طول دوره‌های باز آموزی به کشاورزان
۹	۰/۶۱۸	۳/۴۰	۵/۵۰	تشویق کشاورزان داوطلب به منظور کمک در اجرای برنامه‌های توسعه‌ای در سطح روستا
۱۰	۰/۶۲۷	۳/۴۱	۵/۴۳	مداومت در ارائه آموزش‌ها از سوی مددکاران ترویج
۱۱	۰/۶۴۰	۳/۴۴	۵/۳۷	همکاری مددکاران ترویج در طرح‌های تحقیقاتی- ترویجی با کارشناسان جهاد کشاورزی
۱۲	۰/۶۴۸	۳/۳۹	۵/۲۳	گذراندن دوره‌های آموزشی مددکاران ترویج در زمینه تسهیلتگری
۱۳	۰/۶۶۳	۳/۴۵	۵/۲۰	افزایش تعداد دفعات ملاقات مددکاران ترویج با کارشناسان اداره ترویج
۱۴	۰/۶۷۶	۳/۶۱	۵/۳۴	حمایت اداری از سوی جهاد کشاورزی
۱۵	۰/۶۷۹	۳/۵۴	۵/۲۱	دسترسی به متخصصان کشاورزی به منظور ارتقای دانش فنی مددکاران ترویج
۱۶	۰/۶۷۳	۳/۴۲	۵/۰۸	کاهش سایر وظایف غیر آموزشی مددکاران ترویج به طوری که وقت بیشتری به آموزش کشاورزان اختصاص دهد
۱۷	۰/۶۸۳	۳/۶۱	۵/۲۸	استفاده مددکاران ترویج از نظرات کشاورزان در طول برگزاری دوره‌های آموزشی
۱۸	۰/۶۹۹	۳/۴۷	۴/۹۶	تعداد جلسات آموزشی برگزار شده توسط مددکاران ترویج از زمان شروع کشت محصولات
۱۹	۰/۷۰۲	۳/۴۳	۴/۸۸	اجرای مزرعه نمایشی-ترویجی و شناسایی زمینه‌های مناسب جهت اجرای مزرعه نمایشی
۲۰	۰/۷۰۹	۳/۴۴	۴/۸۵	شرکت در سمینارها و کارگاه‌های آموزشی توسط مددکاران جهت ارتقای اطلاعات و مهارت‌های فنی
۲۱	۰/۷۲۳	۳/۵۹	۴/۹۶	انتخاب یا داشتن محل مناسب برای انجام کلاس‌های ترویج کشاورزی
۲۲	۰/۷۳۶	۳/۵۰	۴/۷۵	رعایت زمان مناسب ارائه آموزش
۲۳	۰/۷۸۸	۳/۶۲	۴/۵۹	استفاده از رسانه‌های کمک آموزشی هنگام آموزش دهی به کشاورزان

تحلیل عاملی

جدول ۲- عامل‌های استخراج‌شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس تجمعی

عامل‌ها	مقدار ویژه	درصد	درصد واریانس تجمعی
مشاوره‌ای- حمایتی	۵/۶۸۹	۲۷/۰۸۹	۲۷/۰۸۹
زیرساختی- تکنولوژیکی	۴/۲۴۰	۲۰/۱۹۱	۴۷/۲۸۱
آموزشی- ارتباطی	۴/۱۱۱	۱۹/۵۷۵	۶۶/۸۵۵

همان‌طور که نتایج مندرج در جدول (۲) نشان می‌دهد در مجموع سه عامل فوق توانسته‌اند ۶۶/۸۵۵ درصد از کل واریانس عوامل تأثیرگذار بر بهبود عملکرد مددکاران ترویجی را تبیین نمایند. در ادامه برای چرخش عاملی از روش وریماکس استفاده شد. بعد از مرحله چرخش، متغیرهایی که مربوط به هر عامل هستند، به صورت ستونی مشخص می‌شوند. پس از پردازش متغیرهای نمایانگر عوامل تأثیرگذار بر بهبود عملکرد مددکاران ترویجی، نسبت به نام‌گذاری عامل‌های به دست‌آمده از تحلیل عاملی اقدام شد. در جدول (۳) هر یک از عامل‌ها و متغیرهای مربوط به آن عامل همراه با بار عاملی و گویه‌های پوشاننده آن‌ها آورده شده است.

به منظور تشخیص مناسب بودن داده‌های مربوط به عوامل تأثیرگذار بر بهبود عملکرد مددکاران ترویجی برای استفاده در تکنیک تحلیل عاملی، آزمون بارتلت و شاخص KMO به کار برده شد. معنی‌داری آزمون بارتلت در سطح اطمینان ۹۹ درصد و مقدار مناسب شاخص KMO (۰/۹۳۰) حاکی از همبستگی و مناسب بودن متغیرهای مورد نظر برای تحلیل عاملی است. در این تحقیق، به منظور شناسایی و دسته‌بندی متغیرهای تأثیرگذار بر عملکرد مددکاران ترویجی از تحلیل عاملی اکتشافی نوع R استفاده شد. مدل به کار رفته، تحلیل مؤلفه‌های اصلی بود. مقدار ویژه یک، به عنوان معیار استخراج تعداد عامل‌ها در نظر گرفته شده است که بر این مبنا سه عامل استخراج شده که در کل ۱۹ متغیر را در بر گرفته‌اند. عامل‌های استخراجی نام‌گذاری شده به همراه مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس تجمعی در جدول (۲) نشان داده شده است.

عامل نخست از بین سه عامل استخراجی تحت عنوان عامل "مشاوره‌ای و حمایتی" با مقدار ویژه ۵/۶۸۹ به تنهایی تبیین‌کننده ۲۷/۰۸۹ درصد واریانس کل مجموعه مورد تحلیل بود. پس از آن، عامل دوم زیر ساختی - تکنولوژیکی نیز با مقدار ویژه ۴/۲۴۰ توانسته است در حدود ۲۰/۱۹۱ درصد واریانس کل را به خود اختصاص دهد و در نهایت عامل سوم (آموزشی - ارتباطی) با مقدار ویژه ۴/۱۱۱ توانسته است ۱۹/۵۷۵ درصد واریانس کل را تبیین نماید.

جدول ۳- متغیرهای مربوط به هر یک از عوامل و میزان بارهای عاملی بدست آمده از ماتریس چرخش یافته

عاملها	متغیرها	بار عاملی
مشاوره‌های - هماهنگی	شرکت در سمینارها و کارگاه‌های آموزشی توسط مددکاران جهت ارتقای اطلاعات و مهارت‌های فنی	۰/۷۷۲
	اجرای مزرعه نمایشی- ترویجی و شناسایی زمینه‌های مناسب جهت اجرای مزرعه نمایشی	۰/۷۴۶
	دسترسی به متخصصان کشاورزی به منظور ارتقای دانش فنی مددکاران ترویج	۰/۷۴۰
	میزان اعتماد کشاورزان به توصیه‌های ترویجی ارائه شده توسط مددکاران ترویج	۰/۶۶۰
	انتقال اطلاعات، بینش‌ها و مهارت‌های کسب شده توسط مددکاران ترویج با موضوعات متنوع در طول دوره‌های بازآموزی به کشاورزان	۰/۶۵۱
	همکاری مددکاران ترویج در طرح‌های تحقیقاتی- ترویجی با کارشناسان جهاد کشاورزی	۰/۶۴۷
	استفاده از نهادهای مشورتی مانند اداره ترویج شهرستان به منظور بهبود خدمات ترویجی	۰/۶۲۴
	حمایت اداری از سوی جهاد کشاورزی	۰/۵۹۱
	مداومت در ارائه آموزش‌ها از سوی مددکاران ترویج	۰/۵۵۰
	زیرساختی - تکنولوژیکی	تناسب خدمات ترویجی ارائه شده توسط مددکاران ترویج با نیازهای کشاورزان
انتخاب یا داشتن محل مناسب برای انجام کلاس‌های ترویج کشاورزی		۰/۶۸۶
استفاده از رسانه‌های کمک آموزشی هنگام آموزش دهی به کشاورزان		۰/۶۸۳
میزان آگاهی مددکاران ترویج از طرح‌های دولتی در محیط روستا		۰/۶۷۶
تنوع پیام‌های ترویجی ارائه شده از سوی مددکاران ترویج با موضوعات متنوع در رابطه با فعالیت‌های کشاورزی		۰/۵۷۶
آموزشی - ارتباطی	تشخیص کشاورزان داوطلب به منظور کمک در اجرای برنامه‌های توسعه‌ای در سطح روستا	۰/۸۳۶
	افزایش تعداد دفعات ملاقات مددکاران ترویج با کارشناسان اداره ترویج	۰/۷۳۴
	رعایت زمان مناسب ارائه آموزش	۰/۷۰۸
	استفاده مددکاران ترویج از نظرات کشاورزان در طول برگزاری دوره‌های آموزشی	۰/۶۱۴
	گذراندن دوره‌های آموزشی مددکاران ترویج در زمینه تسهیلگری	۰/۵۱۷

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

چنانچه ذکر شد، وجود مددکاران ترویج در برنامه‌های رشد و توسعه روستایی ضرورتی غیر قابل انکار است، چرا که مطالعات گوناگون، مؤید این واقعیت است که هر جا از مددکاران ترویج در برنامه‌های توسعه روستایی و کشاورزی استفاده شده است، طرح‌های اجرا شده موفقیت بیشتری داشته‌اند. لازم به ذکر است این واقعیت در صورتی تحقق می‌یابد که برنامه‌ریزی‌های درست و امکانات مناسب در جهت تخصصی کردن دانش و اطلاعات مددکاران ترویج از طرف سازمان‌های ذی‌ربط فراهم گردد. به عبارت دیگر، موفقیت مددکاران ترویج در انجام وظایف محوله در گروهی آن است که به مسایل و مشکلات و نیازهای آنان، به عنوان عضوی از شبکه ترویج توجه شود. چرا که این گروه می‌توانند در تغییر نگرش کشاورزان جهت پذیرش و بکارگیری یک فناوری جدید با هدف تولید بهتر و با کیفیت نقش اساسی

ایفا کنند. بنابراین در اختیار گذاشتن منابع، امکانات و تجهیزات آموزشی مناسب در جهت توسعه و بهبود عملکرد این قشر کوچک از جامعه علاوه بر این که زمینه ایجاد یک نظام ترویج کارآمد را فراهم می‌کند، دستیابی به یک نظام کشاورزی پایدار را در تمام نقاط دور افتاده امکان‌پذیر می‌کند. با توجه به اهمیت موضوع، تحقیق حاضر با هدف اصلی تحلیل عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد مددکاران ترویج از دیدگاه کشاورزان بخش مرکزی شهرستان زهک انجام گرفت. نتایج تحقیق نشان داد که اعتماد کشاورزان به توصیه‌های ترویجی ارائه شده توسط مددکاران ترویج و میزان آگاهی مددکاران ترویج از طرح‌های دولتی در محیط روستا بالاترین رتبه را از دیدگاه کشاورزان مورد مطالعه جهت بهبود عملکرد مددکاران ترویج به خود اختصاص داده‌اند. در مجموع نتایج تحقیق نشان داد که عوامل متعددی در بهبود عملکرد مددکاران ترویج تأثیرگذار می‌باشند که بر اساس

از سوی مددکاران ترویجی با موضوعات متنوع در رابطه با فعالیت‌های کشاورزی نیز از جمله عواملی است که می‌تواند علاوه بر بهبود عملکرد، باعث افزایش اثر بخشی فعالیت‌های مددکاران ترویجی شود. نتایج این بخش از تحقیق با یافته‌های (Mirakzadeh et al. 2009) مطابقت دارد. بخش دیگری از عوامل تأثیرگذار بر بهبود عملکرد مددکاران ترویجی که از طریق نتایج تحلیل عاملی به عنوان اولویت آخر بر روی آن تأکید شده است، عوامل آموزشی-ارتباطی می‌باشد. از مهم‌ترین مشخصه‌های مورد تأکید در این بخش تشخیص کشاورزان داوطلب به منظور کمک در اجرای برنامه‌های توسعه‌ای در سطح روستا، افزایش تعداد دفعات ملاقات مددکاران ترویجی با کارشناسان اداره ترویج، رعایت زمان مناسب ارائه آموزش، استفاده مددکاران ترویجی از نظرات کشاورزان در طول برگزاری دوره‌های آموزشی، گذراندن دوره‌های آموزشی مددکاران ترویجی در زمینه تسهیلگری که می‌تواند به طور قابل ملاحظه‌ای موفقیت مددکاران ترویجی را مؤثر باشد. نتایج این بخش از پژوهش با نتایج (Ifenkwe Mirakzadeh et al. 2009) (2012) مطابقت دارد.

با توجه به یافته‌های اصلی پژوهش، به منظور بهبود عملکرد مددکاران ترویجی و همچنین توجه بیشتر به آنان در جهت اجرایی کردن برنامه‌های ترویجی در سطح منطقه مورد بررسی پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردند:

- با توجه به نتایج تحلیل عاملی و قرار گرفتن عامل مشاوره‌ای-حمایتی در اولویت نخست پیشنهاد می‌شود که در راستای بهبود عملکرد مددکاران ترویجی حمایت‌های اداری بیشتری از سوی دولت و سازمان جهاد کشاورزی صورت پذیرد تا آن‌ها بتوانند با توان بیشتری در انجام وظایف و مأموریت‌های خود گام بردارند.

- با توجه به نتایج تحلیل عاملی و تأکید بر اهمیت مواردی مانند تنوع پیام‌های ترویجی ارائه شده از سوی مددکاران ترویجی، استفاده از رسانه‌های کمک آموزشی، انتخاب یا داشتن محل مناسب برای انجام کلاس‌های ترویجی پیشنهاد می‌شود علاوه بر تخصصی کردن فعالیت‌های مددکاران از طریق انتخاب مددکاران فقط در یک زمینه خاص مانند کشاورزی، دامپروری و یا منابع طبیعی، پشتیبانی‌های لازم به ویژه تسهیلات، تجهیزات و امکانات آموزشی جدید با هدف توسعه و گسترش

نتایج تحلیل عاملی این عوامل در سه دسته عوامل مشاوره‌ای-حمایتی، زیرساختی-تکنولوژیکی، آموزشی-ارتباطی قرار گرفتند و ۶۶/۸۵۵ درصد از کل واریانس تأثیر گذار بر بهبود عملکرد مددکاران ترویجی را تبیین نمودند. با توجه به نتایج کسب شده عامل نخست که وارد تحلیل عاملی شده و مقدار قابل توجهی از واریانس کل را به خود اختصاص داده است، عامل مشاوره‌ای-حمایتی می‌باشد. در این زمینه بر اساس یافته‌های پژوهش، شرکت در سمینارها و کارگاه‌های آموزشی و همکاری در طرح‌های تحقیقی-ترویجی، شناسایی زمینه‌های مناسب جهت اجرای مزرعه‌نمایشی، انتقال اطلاعات، بینش‌ها و مهارت‌های کسب شده توسط مددکاران ترویجی با موضوعات متنوع در طول دوره‌های بازآموزی به کشاورزان، همکاری مددکاران ترویجی در طرح‌های تحقیقاتی-ترویجی با کارشناسان جهاد کشاورزی، استفاده از نهادهای مشورتی و حمایت اداری باید مورد توجه سازمان جهاد کشاورزی جهت ارتقا دانش و تخصص مددکاران ترویجی به عنوان عضو فعال و رابط بین عاملین ترویجی و کشاورزان در بین جامعه کشاورزی و روستایی قرار گیرد چرا که این امر خود نقش مؤثری در نیل به اهداف و برنامه‌های ترویجی و موفقیت و بهبود عملکرد مددکاران ترویجی می‌شود. یافته‌های این بخش از تحقیق با یافته‌های (Chizari & Abdolmaleky 2010) ، (Azizi & Kamali 2011) ، (Mirakzadeh et al. 2009) مطابقت دارد.

آنچه مسلم است در اختیار داشتن امکانات زیرساختی-تکنولوژیکی می‌تواند تا حدود زیادی بهبود عملکرد و در نهایت موفقیت مددکاران ترویجی را تضمین کند. این موضوع بر اساس نتایج تحقیق حاضر نیز مورد تأکید قرار گرفته است، به نحوی که عامل زیرساختی-تکنولوژیکی به عنوان عامل دوم وارد تحلیل شده است. در این خصوص، تناسب خدمات ترویجی ارائه شده توسط مددکاران ترویجی با نیازهای کشاورزان، انتخاب یا داشتن محل مناسب برای انجام کلاس‌های ترویجی کشاورزی، استفاده از رسانه‌های کمک آموزشی باعث افزایش موفقیت مددکاران ترویجی در انجام وظایف محوله می‌شود از سوی دیگر میزان آگاهی مددکاران ترویجی از طرح‌های دولتی در محیط روستا، تنوع پیام‌های ترویجی ارائه شده

شود تا علاوه بر تسهیل و تسریع ارتباط میان کشاورزان و مددکاران ترویج از طریق آشنایی آن‌ها با شیوه‌های صحیح برقراری ارتباط، ارائه خدمات آموزشی از سوی مددکاران ترویج به گونه برنامه‌ریزی شده به کشاورزان منتقل شود.

روزافزون فعالیت‌های کشاورزی در اختیار مددکاران ترویج قرار گیرد.

- با در نظر گرفتن نتایج تحقیق مبنی بر اهمیت عامل آموزشی - ارتباطی پیشنهاد می‌شود با انجام نیازسنجی آموزشی مددکاران ترویج، نسبت به برگزاری دوره‌هایی آموزشی ضمن خدمت در قالب گارگاه‌های آموزشی اقدام

REFERENCE

1. Abdolmaleky, M., & Chizari, M. (2010). Strategies affecting the success of extension programs regarding sustainable natural resource management. *Journal of scientific research*, 5(4), 256-260.
2. Amini, A., Shahsavani, M., & Zeinal Hamedani, A. (2009). Success Factors Evaluation of Women as Extension Help Agents in Isfahan Province; *Journal of science and technology of agricultural and natural resources water and soil science*, 12 (46) 12 (46), 250-270 (In Farsi).
3. Azizi, F., & Kamali, M. B. (2011). Factors affecting rural facilitators' role: Iran. *International Journal of agricultural management and development*, 1(1), 7-14.
4. Davis, K. E. (2009), The important role of extension systems, Agricultural and climate change: An agenda for negotiation in Copenhagen. International Food Policy Research Institute (IFPRI), 16(1).
5. Ejiogu-Okereke, N. E., & Onu, D. O. (2007). Perceived factors affecting performance of extension workers in Imo State, Nigeria. *Global approach to extension practice: a journal of agricultural extension*, 3(1), 21-29.
6. Hayati D., & Karami E. (1997). Factors Influencing Sustainable Agricultural Knowledge and Sustainability of Farming Systems: A Case Study in Fars Province. *Journal of science and technology of agricultural and natural resources water and soil science*, 3(2), 21-34 (In Farsi).
7. Ifenkwe, G. E. (2012). Agent- related factors affecting the performance of agricultural extension staff in Abia State, Nigeria. *Journal Agricultural Sciences*, 3(1), 45-48.
8. Karami, R., & Ismail, M. (2012), Achievement motivation in the leadership role of extension agent. This book first published 2012, Cambridge scholars publishing, 12 back chapman street, Newcastle upon tyne, NE6 2XX, UK.
9. Mirakzadeh, A. A., Karamidehkordi, M. & Papzan, A. (2008). An Analysis of Factors Affecting Improvement of Management and Performance of Industrial Aviculture in Kermanshah County. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development*, 2-40(4), 34-27(In Farsi).
10. Moshfegh, zh., & Jamshidi, M. (2004). Extension workers and rural development . *Journal of Jihad*, 25(267), 25-30. (In Farsi).
11. Onu, M. O., Madukwe, M. C., & Agwu, A. E. Factors affecting job satisfaction of front-line extension workers in Enugu State agricultural development programe, Nigeria. *Journal of Agriculture, Food, Environment and Extension*, 4(2), 19-22.
12. Rudd, R., Stedman, N.P., and Morgan, CH. (2002), Florida cooperative extension volunteer leadership certification program. Paper presented at the association of leadership educators annual meeting.
13. Rutledge-Connelly, C. R., Day, J.F., & Ross, G.K. (2006). Enhancing mosquito-borne disease surveillance in Florida. *Journal of Extension*, 44(5).
14. Terry, B. D., & Israel, G. D. (2004). Agent performance and customer satisfaction. *Journal of Extension*, 42(6).
15. Thach, L. N., Ismail, M., Uli, J. & Idris, K. (2007). Individual factors as predictors of extension agent performance in Mekong Delta, Vietnam. *The Journal of Human Resource and Adult Learning*, 3(1), 93-102.
16. Zafarullah Khan, M. Z., Haq, Z., Ullah Khan, N., Pervaiz, U., & Anwar Khan, M. A. (2011). Training needs of agricultural extension agent in Khyber Pakhtunkhwa. *Sarhad Journal of Agricultural*, 27(1), 133-137.